

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 16. 11. 1999, sp. zn.: 32 Cdo 2016/98

Právní vztahy, na něž dopadá ust. § 1 obch. zákoníku, které vznikly po 1. 1. 1992, se podle § 763 odst. 1 obch. zákoníku řídí tímto zákonem. Právní vztahy vzniklé před 1. 1. 1992 a práva z nich vzniklá, jakož i práva z odpovědnosti za porušení závazků z hospodářských a jiných smluv uzavřených před 1. 1. 1992 se řídí dosavadními předpisy, tj. hospodářským zákoníkem.

Určujícím pro posouzení toho, zda se právní vztah řídí dosavadními předpisy či nikoliv, je okamžik vzniku tohoto vztahu, tedy zejména okamžik uzavření hospodářské smlouvy.

V přechodném ustanovení § 763 odst. 1 obch. zákoníku se neuvádí, že dosavadními předpisy se řídí např. jen vznik těchto právních vztahů, jako je tomu podle ust. § 868 obč. zákoníku, a proto je nutné vycházet z toho, že dosavadními předpisy se řídí vznik, změna i zánik těchto vztahů, tj. zejména posouzení výkladu a platnosti právního úkonu, změn subjektů nebo obsahu závazku.

Z odůvodnění.

Vrchní soud rozsudkem ze dne 2. 6. 1998, č. j. 10 Cmo 285/97-57 změnil rozsudek Krajského soudu ze dne 22. 4. 1997, č. j. 23 Cm 1322/93 - 31, jímž tento soud uložil žalovanému zaplatit žalobci 154 000 Kč, ve zbývající části, a to v částce 30 000 Kč řízení zastavil s ohledem na zpětvzetí žaloby tak, že žalobu ohledně částky 154 000 Kč zamítl a dále rozhodl nákladech řízení.

V odůvodnění rozsudku odvolací soud zejména uvedl, že se neztotožnil s právními závěry soudu prvního stupně.

V řízení před soudem prvního stupně bylo prokázáno, že žalobce mj. postoupil svoji pohledávku vůči žalovanému v částce 4 167 716 Kč dohodou ze dne 16. 12. 1992 č. 4614/92 a její přílohy č. 3 akciové společnosti C., a to "se všemi právy s tím spojenými".

Podle odvolacího soudu je právo na poplatek z prodlení s placením faktury podle § 378 hospodářského zákoníku (dále jen "h. z.") právem spojeným s postoupenou pohledávkou (fakturou) a toto právo bylo proto v dohodě ze 16. 12. 1992 zahrnuto.

Odvolací soud dále uvedl, že podle § 524 odst. 1 obč. zákoníku, jímž se řídí i obchodní závazkové vztahy, věřitel může svou pohledávku i bez souhlasu dlužníka postoupit písemnou smlouvou jinému. Podle odst. 2 citovaného ustanovení s postoupenou pohledávkou přechází všechna práva s ní spojená.

V daném případě byla dohodou ze dne 16. 12. 1992 postoupena jak pohledávka samotná, tak i právo na poplatek z prodlení podle ustanovení § 378 h. z.

Postoupením pohledávky došlo ke změně v osobě věřitele - dnem 16. 12. 1992 a žalobce přestal být ve věci aktivně legitimován. Žalobce rovněž neprokázal, že by jeho aktivní legitimace byla založena dle ustanovení § 530 odst. 1 obč. zákoníku, tj., že byl požádán postupníkem (a.s. C.), aby vymáhal předmětný poplatek z prodlení sám na účet postupníka a neprokázal ani souhlas postupníka s vymáháním, jak bylo doplněním důkazů v odvolacím řízení zjištěno.

Z uvedených důvodů odvolací soud podle ustanovení § 220 odst. 1 o.s.ř. napadený rozsudek změnil a žalobu zamítl, jak je v bodu 1. výroku uvedeno.

Dovoláním ze dne 15. 7. 1998 žalobce napadl výše uvedený rozsudek odvolacího soudu v celém rozsahu s tím, že dovolání je přípustné podle § 238 odst. 1 písm. a) o.s.ř. z důvodu podle § 241 odst. 3 písm. d) o.s.ř.

V odůvodnění dovolání žalobce především uvedl, že podle ust. § 763 odst. 1 obch. zákoníku se řídí právní vztahy vzniklé přede dnem jeho účinnosti a práva z nich vzniklá, jakož i práva z odpovědnosti za porušení závazků z hospodářských a jiných smluv, uzavřených přede dnem účinnosti obchodního zákoníku, dosavadními předpisy. Takovým předpisem je v tomto případě hospodářský zákoník, neboť předmětem sporu jsou poplatky z prodlení účtované dle ustanovení § 378 odst. 1 hosp. zák. Citované ustanovení obch. zákoníku zaručuje smluvním stranám jistotu v obchodním styku a umožňuje, aby ze smlouvy nebo z jejího porušení vyplývaly pouze právní důsledky upravené předpisy platnými v době jejího uzavření a následky, jichž se smluvní strany byly nebo měly být při uzavírání smlouvy vědomy, které mohly předvídat.

Odvolací soud zcela v rozporu s výše uvedeným aplikoval na daný případ ustanovení § 524 odst. 1 a 2 obč. zákoníku, tedy zákona, jehož použití je pro hospodářskoprávní vztahy hospodářským zákoníkem vyloučeno.

Hospodářský zákoník má pro postoupení pohledávky vlastní úpravu v § 128 odst. 1, a to: "Nevylučuje-li to právní předpis, dohoda organizací nebo povaha závazku, mohou být práva ze závazku postoupena dohodou na jinou organizaci. Dokud organizace, která má povinnost plnit, neví o postupu, může plnit organizaci původně oprávněnou".

Postoupení pohledávky upravené v občanském zákoníku v § 524 je následující:

"(1) Věřitel může svou pohledávku i bez souhlasu dlužníka postoupit písemnou smlouvou jinému. (2) S postoupenou pohledávkou přechází i její příslušenství a všechna práva s ní spojená."

Z výše uvedeného vyplývá rozdílnost právní úpravy obou zákonů. Hospodářský zákoník nezná termín "příslušenství pohledávky" ani termín "práva s ní spojená". Dle názoru odvolacího soudu je poplatek z prodlení účtovaný, dle § 378 hospodářského zákoníku právem spojeným s postoupenou pohledávkou. Tento názor by byl zřejmě nesprávný i z hlediska občanského zákoníku, neboť právem spojeným s pohledávkou je zejména právo věřitele na zajištění pohledávky, nikoliv majetková sankce, jakou je poplatek z prodlení (§ 141 hospodářského zákoníku).

Z ustanovení § 128 hospodářského zákoníku vyplývá, že právo ze závazku (tj. i právo na

zaplacení poplatku z prodlení) nemůže přejít na postupníka bez výslovné dohody stran. Protože dohodou o provedení zápočtu pohledávek a závazků č. 4614/92 uzavřenou mezi Š., a.s. a společností C., a.s. z 16. 12. 1992 byly postoupeny pouze faktury č. 21075 na Kč 4 000 000 a č. 21092 na Kč 167 710, nikoliv práva na zaplacení majetkových sankcí, nedošlo k postoupení poplatku z prodlení, která je předmětem tohoto řízení (vrubopis číslo ÚVŠ/Z/9812 z 3. 2. 1993 na Kč 184 000).

Společnost S., a.s. je proto i nadále ve věci aktivně legitimována.

Vzhledem k výše uvedenému dovolatel navrhuje, aby dovolací soud rozsudek odvolacího soudu zrušil a vrátil mu věc k dalšímu řízení:

K dovolání žalobce se podle spisu žalovaný nevyjádřil.

Nejvyšší soud posoudil dovolání žalobce a konstatoval, že dovolání bylo podáno včas, oprávněnou osobou, obsahuje stanovené náležitosti, dovolatel je zastoupen advokátem, a jím bylo dovolání též sepsáno.

Dovolání je přípustné podle § 238 odst. 1 písm. a) o.s.ř., neboť odvolací soud změnil v části týkající se požadavku na zaplacení 154 000 Kč rozsudek soudu prvního stupně tak, že v této části žalobu zamítl.

Uplatněným dovolacím důvodem je nesprávné právní posouzení toho, zda na základě dohody ze dne 16. 12. 1992 o provedení zápočtu pohledávek na základě ujednání spočívajícího v tom, že s pohledávkami se převádějí všechna práva s tím spojená, došlo k postoupení i poplatků z prodlení účtovaných dle § 378 odst. 1 h.z. a zda lze v tomto případě aplikovat na daný vztah ust. § 524 a násl. obč. zákoníku nebo ust. § 128 odst. 1 h. z.

Mezi účastníky řízení není sporné, že jde o vztahy vzniklé před 1. 1. 1992, tedy, že uplatněný poplatek z prodlení je nutné posuzovat dle ust. § 378 h. z.

Ze skutkových zjištění, z nichž dovolací soud vychází, vyplývá, že dohodou ze dne 16. 12. 1992 č. 4614/92 o provedení zápočtu pohledávek a závazků žalobce postoupil dle přílohy č. 3 svoje pohledávky vůči žalovanému v částce 4 167 713 Kč akciové společnosti C. V bodě 3 dohody bylo uvedeno, že "v rámci provedení zápočtu byly podnikem Š. postoupeny pohledávky se všemi právy s tím spojenými firmě C. v celkové výši 26 613 887,98 Kč vůči podnikům uvedeným v příloze č. 3. Seznam faktur předmětných pohledávek tvoří přílohu č. 4 této dohody". V příloze č. 3 dohody je mj. uvedena pohledávka žalobce vůči právnímu předchůdci žalovaného ve výši 4 167 713 Kč.

Z bodu 6 dohody ze 16. 12. 1992 dále vyplývá, že za provedení zápočtu byla sjednána odměna stanovená určitým procentem z celkového objemu započtených závazků a pohledávek.

Podle bodu 2 uvedené dohody za účelem zápočtu převzal C., a.s., dnem podpisu dohody "závazky bez příslušenství firmy Š. vůči podnikům uvedeným v příloze 4. 1."

Dovolací soud se nejprve zabýval tím, zda v daném případě se postoupení pohledávky řídí

ust. § 524 a násl. obč. zákoníku nebo § 128 h. z.

Podle § 763 odst. 1 obch. zákoníku se tímto zákonem řídí právní vztahy, které vznikly ode dne jeho účinnosti, tj. od 1. 1. 1992. Právní vztahy vzniklé přede dnem účinnosti tohoto zákona a práva z nich vzniklá, jakož i práva z odpovědnosti za porušení závazků z hospodářských a jiných smluv uzavřených přede dnem účinnosti tohoto zákona se řídí dosavadními předpisy.

Z uvedeného přechodného ustanovení vyplývá, že určujícím pro posouzení toho, zda se právní vztah řídí dosavadními předpisy či nikoliv, je okamžik vzniku tohoto vztahu, tedy zejména okamžik uzavření hospodářské smlouvy. Vzhledem k tomu, že se v přechodném ustanovení upraveném v § 763 odst. 1 obch. zákoníku neuvádí, že se dosavadními předpisy řídí např. jen vznik těchto právních vztahů, jako je tomu např. podle ust. § 868 obč. zákoníku, je nutné vycházet z toho, že dosavadními předpisy se řídí vznik, změna i zánik těchto právních vztahů, tj. zejména posouzení i výkladu a platnosti právního úkonu, změn subjektů nebo obsahu závazku apod.

Pokud jde o práva z odpovědnosti za porušení závazků z hospodářských smluv, není podle přechodného ustanovení rozhodné, kdy toto právo vzniklo; dosavadními předpisy se proto řídí i práva vzniklá po 1. 1. 1992, jestliže jejich základem je právní vztah vzniklý před uvedeným datem.

Z uvedeného proto vyplývá, že při splnění výše uvedených podmínek se dosavadními předpisy řídí zejména důsledky porušení závazků a jiných povinností při prodlení se splněním povinností, ale dále např. i postoupení práv ze závazků.

V posuzovaném případě se jedná o porušení i povinnosti zaplatit fakturu ve lhůtě splatnosti, a důsledkem tohoto prodlení je podle § 378 odst. 1 h. z. povinnost dlužníka zaplatit poplatek z prodlení ve výši 0,05 % dlužné částky za každý den prodlení a tomu odpovídající právo dodavatele, v daném případě žalobce, požadovat úhradu tohoto poplatku. V této souvislosti je nutné uvést, že poplatek z prodlení nebyl podle úpravy obsažené v hospodářském zákoníku příslušenstvím pohledávky, jako je tomu podle ust. § 121 odst. 3 obč. zákoníku, ale jednalo se o samostatný nárok odlišný od práva na zaplacení kupní ceny (ceny dodávky).

V hospodářském zákoníku nebylo v ust. § 128 odst. 1 proto stanoveno, že by s postoupeným právem (pohledávkou) přecházelo i její příslušenství, tj. mezi jiným poplatek z prodlení, neboť hospodářský zákoník neupravoval příslušenství pohledávky a důsledky prodlení, tj. nesplnění povinnosti, byly postihovány samostatně upravenými majetkovými sankcemi. Taktéž výslovně neuváděl, že s postoupenou pohledávkou přecházejí všechna práva s ní spojená. Těmito právy se obvykle v občanskoprávních vztazích rozumí zajištění závazku (ručení, zástavní právo apod.).

Dovolací soud na základě výše uvedeného proto dospěl k závěru, že postoupení práva (pohledávky) na zaplacení poplatku z prodlení dle ust. § 378 odst. 1 h. z. se řídí dosavadními předpisy, a to ust. § 128 odst. 1 h. z. a v posuzovaném případě nelze aplikovat ust. § 524 a násl. obč. zákoníku.

S ohledem na výše uvedené je proto nutné posuzovat ujednání obsažené v bodě 3 dohody

ze dne 16. 12. 1992 a slova "postoupeny pohledávky se všemi právy s tím spojenými", podle příslušných ustanovení hospodářského zákoníku.

Podle § 20 odst. 2 h. z. je třeba právní úkon vykládat v souladu se skutečnou vůlí jednající organizace a v souladu s povahou jednání, o které jde. Přitom je třeba přihlídnout k okolnostem, za kterých byl projev vůle učiněn, a k zásadám poctivého hospodářského styku. Projev vůle, který obsahuje výraz, jenž připouští různý výklad, je třeba v pochybnostech vykládat k tíži toho, kdo takový výraz učinil.

Odvolací soud měl proto posoudit uvedené ujednání, tj. co se rozumí v dohodě ze 16. 12. 1992 "právem spojeným s postoupenou pohledávkou" podle výše citovaného ustanovení § 20 odst. 2 h. z., což neučinil, neboť ve svém rozsudku pouze konstatoval, že právo na poplatek z prodlení s placením faktury podle ust. § 378 h. z. je zcela nepochybně "právem spojeným s postoupenou pohledávkou", aniž by tento svůj závěr blíže odůvodnil.

Vzhledem k výše uvedenému proto dovolacímu soudu nezbylo než konstatovat, že dovolání je důvodné.

Nejvyšší soud proto podle § 20 odst. 2, § 128, § 378 h. z., § 238 odst. 1 písm. a), § 241 odst. 3 písm. d) a § 243b odst. 1 a 2 o.s.ř. rozhodl tak, že dovoláním napadený rozsudek zrušil a věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení.

O nákladech dovolacího řízení bude podle § 243d odst. 1, třetí věty o.s.ř. rozhodnuto v novém rozhodnutí o věci.